

Casassas, David
Manjarin, Edgar

La renda bàsica en els cicles de protesta contemporanis: propostes constituents per a la democratització de la vida (re)productiva

Resum

En aquest article ubiquem la mobilització per una renda bàsica en el context de la ruptura del pacte social de postguerra, amb especial atenció a les particulars circumstàncies que defineixen aquest cicle de mobilitzacions al Regne d'Espanya. Mostrarem, en primer lloc, per què en repetides ocasions s'ha presentat la renda bàsica com a part d'un procés constituent que permeti conformar noves relacions polítiques, econòmiques i socials que afavoreixin el desplegament d'una democràcia plena en tots els àmbits de la vida social. En segon lloc, analitzarem la naturalesa dels actors que han optat per aquesta mena d'estratègies "constituents", i assenyalarem les freqüents confluències d'aquestes formes de mobilització amb el que anomenarem "estratègies de contenció i resistència". Conclourem amb un breu exercici de prospectiva social i política en què presentarem l'emergència de l'anomenat "precarariat" a escala global com a factor explicatiu de la reproducció, present i futura, de formes de lluita per la renda bàsica com les analitzades.

Paraules clau

Renda bàsica, Precarietat, Moviments socials i polítics, 15-M, Democràcia econòmica

La renta básica en los ciclos de protesta contemporáneos: propuestas constituyentes para la democratización de la vida (re)productiva

En este artículo ubicamos la movilización por una renta básica en el contexto de la ruptura del pacto social de posguerra, con especial atención a las particulares circunstancias que definen dicho ciclo de movilizaciones en el Reino de España. Mostraremos, en primer lugar, por qué en repetidas ocasiones se ha presentado la renta básica como parte de un proceso constituyente que permita conformar nuevas relaciones políticas, económicas y sociales que favorezcan el despliegue de una democracia plena en todos los ámbitos de la vida social. En segundo lugar, analizaremos la naturaleza de los actores que han optado por este tipo de estrategias "constituyentes", y señalaremos las frecuentes confluencias de tales formas de movilización con lo llamaremos "estrategias de contención y resistencia". Concluiremos con un breve ejercicio de prospectiva social y política en el que presentaremos la emergencia del llamado "preariado" a escala global como factor explicativo de la reproducción, presente y futura, de formas de lucha por la renta básica como las analizadas.

Palabras clave

Renta básica, Precariedad, Movimientos sociales y políticos, 15-M, Democracia económica

Basic Income in Contemporary Protest Cycles: constituent proposals for the democratization of (re)productive life

In this paper we locate the mobilizations for a basic income in the context of the breakdown of the post-World War II social consensus, with particular reference to the particular circumstances defining this cycle of mobilizations in Spain. We set out to show, first, why basic income has repeatedly presented itself as part of a constituent process that makes it possible to configure new political, economic and social relations that favour the deployment of full democracy in every sphere of social life. Second, we will analyse the nature of those actors who have opted for this kind of 'constituent' strategy, we will mark the frequent confluences of those forms of mobilization with what we call 'strategies of containment and resistance'. Third, we will conclude with a brief exercise of social and political projection in which we present the global emergence of the so-called 'preariat' as a factor which explains the present and future reproduction of the forms of struggle for basic income such as those studied.

Keywords

Basic income, Precariousness, Social and political movements, 15-M, Economic democracy

Com citar aquest article:

Casassas, David; Manjarin, Edgar (2013). "La renda bàsica en els cicles de protesta contemporanis: propostes constituents per a la democratització de la vida (re)productiva". *Educació Social. Revista d'Intervenció Socioeducativa*, 55, p. 61-73

El cicle de protesta i de mobilització social que estem presenciant en l'actualitat té com a teló de fons la ruptura del pacte interclassista que va governar les societats anomenades “avançades” durant els anys posteriors a la Segona Guerra Mundial. En efecte, els elements fonamentals d'un acord assolit com a resultat d'una correlació de forces relativament favorable a les classes populars han quedat fets miques. El gir neoliberal, que s'origina a mitjan dècada de 1970, ha assestat i continua assestant un cop definitiu sobre les estructures bàsiques de la protecció social, cosa que està conduint a mobilitzacions que plantegen horitzons fins avui impensables.

El gir neoliberal, que s'origina a mitjan dècada de 1970, ha assestat un cop definitiu sobre les estructures bàsiques de la protecció social

En aquest article ens proposem ubicar la mobilització per una renda bàsica en aquest context, amb especial atenció a les circumstàncies particulars que defineixen aquest cicle de mobilitzacions al Regne d'Espanya. Per això, mostrarem, en primer lloc, per què en repetides ocasions s'ha presentat la renda bàsica com a part d'un procés constituent que permeti conformar noves relacions polítiques, econòmiques i socials que afavoreixin el desplegament d'una democràcia plena en tots els àmbits de la vida social. En segon lloc, analitzarem la naturalesa dels actors que han optat per aquesta mena d'estratègies “constituents”, alhora que assenyalem les freqüents confluències d'aquestes formes de mobilització amb el que anomenarem “estratègies de contenció i resistència”. Finalment, tancarem aquest text amb un exercici de prospectiva social i política en què presentarem l'emergència de l'anomenat “precarariat” a escala global (Standing, 2011) com a factor explicatiu de la reproducció, present i futura, de formes de lluita per la renda bàsica com les analitzades.

Moments constituents després de la ruptura del pacte: l'opció de la renda bàsica

Forjat primer als Estats Units i després a l'Europa occidental després de dècades de lluites socials per part de les classes populars, el pacte social posterior a la Segona Guerra Mundial es basava en dos pilars fonamentals. D'una banda, la classe capitalista accedia a garantir a totes les llars nivells rellevants de seguretat socioeconòmica, la qual venia donada per la garantia –per a la població masculina– d'una feina amb un salari digne, per sobre del llindar de la pobresa, i per la presència de polítiques públiques que oferien cobertura sanitària, educació i, en el cas d'interrupció de la relació laboral, garantia de rendes –prestacions d'atur, pensions contributives i no contributives i, més endavant, rendes mínimes d'inserció. A canvi d'aquests paquets de mesures, les poblacions treballadores havien de renunciar a l'objectiu

Aquest text ha estat elaborat en el marc d'un projecte de recerca finançat per l'European Research Council sota el Setè Programa Marc de Unió Europea (FP7/2007-2013 / ERC / acord núm. 249438 – TRAMOD).

central del gruix de les tradicions emancipatòries que la contemporaneïtat ha conegut: el control de la producció o, si es prefereix, la democràcia industrial o econòmica. En efecte, les classes treballadores, presentades per uns sindicats que es limitaven a vetllar pel compliment d'allò establert, renunciaven obertament a disputar a la classe capitalista la propietat o el control dels mitjans de producció i, amb això, l'organització d'aquesta producció.

Avui, tanmateix, aquest pacte ha quedat fet miques. El gir neoliberal del capitalisme, que s'inicia a la dècada de 1970 però que s'intensifica durant la crisi actual, ha suposat el desmantellament de bona part d'aquestes estructures de protecció social i de benestar (Harvey, 2007), cosa que se suma a la creixent incapacitat dels mercats de treball per oferir uns ingressos dignes al conjunt de la població (Lo Vuolo, 1995; Standing, 2002). Doncs bé, ¿què cal fer quan un pacte es trenca, i quan aquesta ruptura és el resultat d'una decisió pràcticament unilateral d'una de les dues parts, en aquest cas una oligarquia econòmica creixent rendista i extractiva (Bello, 2009)? En aquest punt, convé recordar que tot pacte inclou, per a totes dues parts, una victòria –tan parcial com es vulgui– i una renúncia –tan important com es vulgui¹. Així, quan una part –en aquest cas, les classes capitalistes– decideix unilateralment posar fi al pacte, adquireix la major de les legitimitats històriques pel fet de mirar de posar sobre la taula allò que s'havia deixat pel camí, en aquest cas el vell objectiu del control de la producció –o, si es prefereix, del control col·lectiu dels mitjans de producció².

En aquest context, observem en l'emergència de la renda bàsica entre moviments socials i polítics de tarannà divers, per part de les classes populars desposseïdes pel gir neoliberal del capitalisme, no ja de recuperar el terreny perdut en els darrers anys, sinó de superar les institucions bàsiques dels règims de benestar tradicionals per construir nous consensos socials que donin marge de maniobra al gruix de la població treballadora pel que fa a codeterminar els processos de producció de béns materials i immaterials i, també, de reproducció de la força de treball (Casassas i De Wispelaere, 2011; Manjarin, 2013). Per descomptat, la de la renda bàsica no és una proposta que pugui garantir per si sola, com si d'una panacea es tractés, el control popular de la (re)producció. Però el que els moviments populars que de seguida analitzarem semblen advertir és que el format universal i incondicional de la renda bàsica –això és, un ingrés pagat per l'Estat a tots els membres de la comunitat al marge de qualsevol tipus de condició– pot constituir un mitjà especialment poderós per assolir dosis rellevants de control sobre les nostres vides (re)productives. Per què?

Com s'ha assenyalat en repetides ocasions (Casassas i Raventós, 2011; Raventós, 2007; Raventós i Casassas, 2003), el format incondicional de la renda bàsica fa que els individus puguin comptar-hi *ex-ante*, això és, des de l'inici de la interacció social amb els altres. En efecte, la renda bàsica no és una assignació reservada a aquelles persones que surten perdent de la seva participació ineluctable en un estatus quo també ineluctable –els actuals

Diversos actors veuen en la renda bàsica un element essencial per a la confirmació d'un món creixentment comú

mercats capitalistes, començant pel mercat de treball–; la renda bàsica –una renda bàsica d'una quantitat suficient per cobrir les necessitats bàsiques de la vida, és clar– és una assignació universal i incondicional que ha d'empoderar el conjunt de la població perquè tots i totes ens trobem en millors condicions per sortejar l'estatus quo vigent i negociar, des del primer moment i en tot moment, què volem produir, sota quines condicions, amb quines persones, amb quin tipus d'organització del temps, amb quina mena d'arranjaments pel que fa a les esferes reproductives de les nostres vides (Berbel, 2011), etc. És en tots aquests sentits que diversos actors veuen en la renda bàsica un element essencial per a la recuperació del vell objectiu del control de vida (re) productiva tota, això sí, per a la confirmació d'un món creixentment comú.

En el cal del Regne d'Espanya, no cal dir-ho, la degeneració institucional que s'està vivint en els darrers temps obre espais per a l'articulació de processos destituents de bona part del que l'anomenada “transició a la democràcia” –i la construcció europea en clau neoliberal, cal afegir-ho– va comportar: intervenció de les grans oligarquies interiors i exteriors en la conformació de l'espai polític, econòmic i social en què havíem de viure (Garcés, 2012) i importants dèficits democràtics respecte als canals per a l'autodeterminació col·lectiva, ja sigui en relació amb els models d'organització i interrelació dels diferents territoris com pel que fa a la configuració dels models productius i de convivència. Però un moment *destituent* exigeix la presència de propostes de caràcter constituent que canalitzin la voluntat de grups socials de creixent pes específic de conformar unes regles del joc vertaderament democratitzadores de tota la vida social (Pisarello, 2013). En aquest context, són molts els col·lectius que han vist en la renda bàsica un instrument per a l'empoderament de les classes populars quant a subvertir les formes de vida imposades i substituir-les per opcions de vida individuals i col·lectives de factura vertaderament pròpia. Vegem-ho més de prop.

La renda bàsica i els seus contorns: resistència i rebel·lió

S'ha dit en algunes ocasions que la història de la renda bàsica en el Regne d'Espanya és, primer, la de la gestació d'una proposta de transformació social en el si dels moviments socials; a continuació, la de la penetració de la proposta en organitzacions socials i polítiques que la van portar fins a instàncies parlamentàries –al llarg de la darrera dècada hem presenciat la discussió de projectes de llei sobre la renda bàsica al Parlament de Catalunya i al Congrés dels Diputats, així com la creació d'una subcomissió parlamentària del Congrés dels Diputats per a l'estudi de la seva viabilitat–; i, finalment, la de la desaparició de la proposta d'aquestes esferes parlamentàries –amb petites excepcions– i la del seu retorn a l'àmbit dels moviments socials, uns moviments socials reconfigurats i enfortits a l'abric de la gran crisi econò-

mica que estem patint des del 2008 (Raventós, Wark i Casassas, 2012; Perkiö, 2013). L'article present se centra, fonamentalment, en el paper que, en relació amb la renda bàsica, i d'acord amb els plantejaments que s'han presentat a l'epígraf anterior, estan jugant els moviments socials –definites en un sentit ampli– des de l'esclat de la crisi i, més concretament, amb motiu de la irrupció d'un dels esdeveniments polítics que més han impactat en l'escenari sociopolític de vocació transformadora en els darrers anys, a saber: el 15-M.

Cal començar assenyalant que, sens dubte, trobem precedents de l'impuls social i polític de la renda bàsica previs a la crisi. Sense anar més lluny, des de la seva primera trobada, celebrat a Barcelona el 2001, la Xarxa Renda Bàsica, secció oficial de la Basic Income Earth Network (BIEN), ha vingut celebrant un simposi cada any (Raventós, 2012) i s'ha convertit en un focus de producció de centenars d'articles i d'animació d'incomptables conferències i debats entre persones tant de l'àmbit acadèmic com del món de l'activisme sociopolític. Així mateix, organitzacions ciutadanes com l'ATTAC, sorgida en el si de l'anomenat “moviment anti-globalització”, han acomplert també una important tasca de divulgació i debat sobre la renda bàsica. Comptat i debatut, la penetració social i política de la proposta de la renda bàsica al Regne d'Espanya ha vingut de la mà de múltiples iniciatives amb discurs polític propi, xarxes d'afinitat entre col·lectius locals i corrents activistes d'índole molt diversa –en aquest punt cal citar grups com la Coordinadora Baladre o la Universitat Nómada o, més recentment, el barceloní Col·lectiu Inflexió–, així com experiències o col·lectius de vocació obertament mobilitzadora que han inclòs la renda bàsica entre les seves principals reivindicacions –pensem, per exemple, en organitzacions que, com el sindicat basc ESK, porten contemplant programàticament la renda bàsica des de fa un parell de dècades.

Citem aquí aquestes experiències perquè moltes d'elles poden ser considerades com a part del caldo de cultiu del que, en bona mesura, va sorgir el 15-M, ja sigui per la seva apel·lació al subjecte –una classe treballadora creixentment desposseïda de les conquestes associades al capitalisme reformat de l'estat del benestar–, pel marc conceptual i d'acció en què circumscriuen els seus objectius i fins i tot per la presència simultània d'un bon nombre d'activistes en contextos de mobilització tant previs al 15-M com nascuts a l'abric del 15-M. Per exemple, a Màlaga el grup Precarios en Movimiento va protagonitzar successius episodis d'irrupció al carrer amb la consigna de la renda bàsica. Així mateix, l'EuroMayDay, que s'ha celebrat de manera ubiqua al continent europeu, ha inclòs la renda bàsica entre els seus eixos programàtics en repetides ocasions. Finalment, els darrers anys hem pogut presenciar també l'aparició de recursos simbòlics com el de “San Precario” –inspirat en experiències italianes– que destaquen per la important capacitat d'influència que han conferit a moviments i centres socials autònoms partidaris de la renda bàsica com La Casa Invisible (Màlaga) o l'Ateneu Candela (Terrassa, Barcelona).

Estratègies de contenció i resistència

Diferenciem entre “estratègies de contenció i resistència” i “estratègies constituents”

Per una qüestió de claredat conceptual en l’anàlisi d’experiències i propostes, diferenciem entre “estratègies de contenció i resistència”, per un costat, i “estratègies constituents”, per l’altre. Les primeres són aquelles orientades per la voluntat de fer front de manera immediata a situacions apressants d’emergència social. Aquestes estratègies, que en molts casos no s’oposen a la consideració de la renda bàsica com a horitzó a llarg termini³, passen per proposar millores de les actuals rendes mínimes d’inserció a la introducció de subsidis monetaris per a persones en situació de necessitat que presentin formes de condicionalitat dèbil –o, com a mínim, menys estrictes que la que estableixen les actuals rendes mínimes d’inserció: en alguns casos, aquestes propostes exigeixen com a única condició que el nivell de renda de les persones perceptores del subsidi sigui inferior a un llindar determinat.

L’argument dominant en aquest tipus d’estratègies se cenyeix a un esquema benestarista basat en la centralitat del treball remunerat que combina la millora dels salaris, l’enfortiment de les institucions públiques de benestar existents i un increment de la progressivitat fiscal sobre la base d’una assumptió que avui dia es veu més qüestionada: la possibilitat d’un acord sobre la plena ocupabilitat com a objectiu comú⁴. Cal ubicar en aquest conjunt d’iniciatives l’acció en defensa dels drets socials de plataformes properes als sindicats majoritaris o altres projectes plurals com la Iniciativa Legislativa Popular per una Renda Garantida Ciudadana que s’ha llançat a Catalunya el 2013. Els cursos d’acció d’aquest conjunt d’estratègies acostumen a seguir tots o algun d’aquests passos: 1) vertebració de la mobilització al voltant de l’objectiu de la contenció de les conquestes socials en matèria de seguretat socioeconòmica que hem conegut; 2) intent de fer visibles els límits del pacte social de postguerra pel que fa a oferir cobertura a aquells grups socials que tendeixen a participar menys –o a fer-ho intermitentment– als mercats de treball i que, per això, no s’havien beneficiat significativament del pacte en qüestió; i 3) conscienciació de la necessitat que els actors socials i polítics que havien representat les classes treballadores en la gestió del pacte social redefineixin objectius i, d’aquesta manera, recuperin part de la legitimitat perduda després d’anys de renúncia a repensar la conflictivitat social.

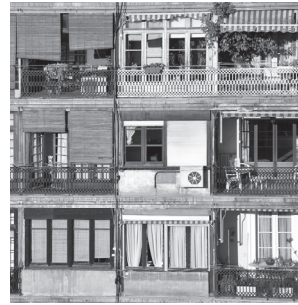
Estratègies constituents

Ens referim a les segones estratègies, en què més específicament volem aprofundir en aquest text, amb el terme “constituents” per la voluntat que les acompanya de reformular la noció de ciutadania econòmica. Creiem que aquesta distinció entre unes estratègies i les altres poden ajudar a comprendre millor la lògica subjacent a les experiències que tractarem. Ara bé, convé aclarir immediatament que això en cap cas implica que s’estigui donant una visió nítida entre els dos conjunts d’experiències. En efecte, constatem en

molts casos que els actors socials i polítics adopten les seves estratègies en funció del context socioeconòmic i polític en què operen, cosa que fa que en repetides ocasions observem com actors individuals i col·lectius participen de totes dues lògiques alhora o que en altres aspectes convergeixen en reivindicacions comunes, per exemple, contra les retallades pressupostàries i les polítiques favorables als poders financers.

Convé iniciar aquest recorregut tot centrant-nos en un conjunt ampli de cursos d'acció que, clarament, entronca amb el 15-M. Cal citar, en primer lloc, les iniciatives que van sorgir a l'empara d'un corrent de fons que, després de la primavera àrab i grans manifestacions a Portugal, Itàlia i el Regne Unit, va portar a l'explosió del 15 de maig de 2011 i a la inèdita efervescència social i política viscuda durant els mesos successius. Milers i milers de ciutadans de totes les edats –tot i que majoritàriament joves– van prendre l'espai públic i van posar en comú la clamor popular que apuntava a una esmena a la totalitat del sistema (Juberías *et al.*, 2012). Aquest corrent de fons arrossegava tota una àmplia amalgama de situacions vitals de precarietat i vulnerabilitat social que es trobaven sense clars canals d'expressió d'auto-reconeixement, davant d'un panorama desolador pel que fa als indicadors socioeconòmics (Domènech, 2011) i davant d'un clima de desafecció motivat per les fracassades estratègies del mal menor posades en pràctica en l'àmbit polític i sindical. En aquest context, de les iniciatives seminals sobresurt Democràcia Real Ja, que ha donat recolzament explícit a la renda bàsica en nombroses ocasions.

Però allò realment desbordant van ser els processos d'auto-organització en centenars de places, en què, molt sovint, es va poder trobar, juntament amb altres elements essencials d'un programa econòmic alternatiu al dels governs, el rastre de la proposta d'una renda bàsica: n'hi ha prou d'explorar llocs web, xarxes socials i materials de difusió per adonar-se de la presència d'aquesta proposta en comissions, tallers, assemblees del 15-M o properes a aquest moviment. En aquest sentit, no és gens estrany que la renda bàsica arribés a formar part de la llista de reivindicacions fonamentals de les jornades de protesta 12-M/15-M que l'Acampada de Barcelona va celebrar amb motiu del seu primer aniversari, jornades durant les quals es va celebrar una sèrie d'assemblees consecutives sobre la senda bàsica en què van participar, en total, més de dues mil persones. La imatge que reproduïm tot seguit en dona fe:

5 RAONS

12M-15M

-
**NI UN EURO MÉS PER RESCATAR
ELS BANCS**
-
**EDUCACIÓ I SANITAT
PÚBLIQUES I DE QUALITAT**
-
**NO A LA PRECARIETAT LABORAL
NO A LA REFORMA**
-
**PER UN HABITATGE DIGNE
I GARANTITZAT**
-
**RENDA BÀSICA
UNIVERSAL**

MAIG 2012

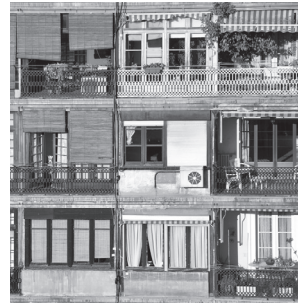
12M-15M

**DIA DE
MOBILITZACIÓ
GLOBAL
12 DE MAIG**

**DIA
D'ACCIONS
15 DE MAIG**

Així mateix, la manifestació que el maig de 2013 va tenir lloc amb motiu del segon aniversari del 15-M va ser co-protagonitzada per un animat i destacat bloc pro-renda bàsica que va emprendre la marxa amb el lema “Les nostres vides no són mercaderia” i en el qual es van repartir samarretes, revistes i milers de bitllets falsos de 700€ com a símbol de la mensualitat incondicional que es reivindica per al conjunt de la ciutadania. Finalment, a Barcelona i Madrid s’hi van unir ciutats com Màlaga, Salamanca, Vigo i Saragossa, en què també s’organitzaren debats i assemblees al voltant de la renda bàsica universal i incondicional.

Però no tot han estat acampades i manifestacions. També s'han anat reproduint projectes que comparteixen elements essencials d'aquest marc d'acció col·lectiva i que han adoptat una posició inequívocament militant en favor de la renda bàsica: el Pla de Rescat Ciutadà⁵, Madrilonia⁶ i Iai@flautes, entre els més destacables. En concret, el col·lectiu o moviment d'acció Iai@flautes, que compta amb milers de seguidors a tot el Regne d'Espanya i es declara obertament “fill del 15-M”, entén la seva lluita com a la continuació de la que els seus membres van dur a terme en el passat per un vida millor per als seus fill i néts; i ara, amb plena consciència de la dinàmica social que obre la ruptura del pacte de postguerra esmentada anteriorment, adopta la renda bàsica com a objectiu fonamental per al camí cap a un procés constituent d'un ordre social nou que asseguri una vida digna i veritablement autònoma per a tots i totes. Així ho han mostrat amb motiu de l'ocupació de seus de l'administració pública, oficines bancàries i agències de qualificació⁷.

Reptes, ramificacions i confluències de les estratègies constituents

L'emergència de la mobilització per la renda bàsica en aquest cicle de protestes no s'entén només com a resultat de la voluntat de canvi polític. En efecte, convé afegir també un element totalment imprescindible: la innovació en els mecanismes d'acció col·lectiva, en les estratègies d'organització i mobilització i en els canals de comunicació. Atès que de dificultats no n'hi ha pas poques. En efecte, aquells sectors de la població que, per ser els primers afectats per les conseqüències de la crisi, hom esperaria com a principals subjectes de la mobilització per una renda bàsica els formen, precisament, persones en posicions desfavorables que no gaudeixen ni d'una trajectòria de lluites ni d'un mapa sòlid de representacions sociopolítiques heretades. En aquest sentit, el camí cap al dret a una renda bàsica és difícilment imaginable sense objectes gràfics i metàfores conceptuals capaços de fer palesa una realitat i unes alternatives molt sovint (auto)silenciades. Així, sense una dinàmica constant, en diferents espais, de creativitat col·lectiva i de capacitat de convocar grups amb prou massa crítica, els èxits de la mobilització que aquest article apercip no haurien estat possibles.

Adopta la renda bàsica com a objectiu fonamental per al camí cap a un procés constituent d'un ordre social nou que asseguri una vida digna

D'una manera semblant, la difusió de la idea de la renda bàsica suposa un repte conceptual de major calat que el d'altres reivindicacions comunes. La seva exposició acostuma a comportar arguments contra-intuïtius com el que passa per advocar per un canvi en els incentius al treball remunerat –com és sabut, la renda bàsica permetria desmercantilitzar la força de treball– o el que consisteix en la defensa de la percepció de la prestació també per part de les rendes altes –unes rendes altes que, és ben clar, quedarien fiscalment gravades i, per això, sortirien perdent. Per tot plegat, no és casualitat que els debats sobre la renda bàsica se sotmetin molt sovint a rigorosos exàmens de tipus ètic i polític relatius a qüestions de justícia social com la possible ex-

clusió, atès el marc legal vigent, de persones “sense papers”; relatiu també a qüestions de política econòmica com la necessitat que la renda bàsica constitueixi una mesura complementària, en cap cas substitutiva, de serveis públics i mecanismes garantistes de drets socials; o relatiu, finalment, a qüestions vinculades a projectes de radicalització democràtica que aspiren a la reapropiació públic-comuna de béns i serveis. No cal dir que són totes elles preocupacions fonamentals que vinculen el debat sobre la renda bàsica al conjunt de discussions obertes a propòsit d'un possible procés constituent “des de baix”.

Tot això es pot observar, de vegades sota formes ben diferents, en tots els processos de debat sobre la renda bàsica que, després de l'esclat de la crisi, s'han estat duent a terme tant dins del 15-M com en espais no obertament relacionats amb el moviment. Aquest va ser el cas dels Campamentos Dignidad de Extremadura, els quals, si bé van topar amb una conjuntura política desfavorable –el PP al govern i una esquerra política i social especialment dividida–, han aconseguit ampliar el debat sobre la renda bàsica a la regió. Un altre tipus d'experiències rellevants en aquest sentit van ser les campanyes alternatives a les convocatòries oficials de vaga general del 29 de març i del 14 de novembre de 2012, campanyes que, en general, consistien en emplaçaments a la “vaga social”. Cal citar en aquest punt experiències com “Toma la Huelga” (Madrid) o “Vaga del 99%” (Barcelona), que s'adreçaven, entre altres subjectes, a bona part de la població treballadora que resta al marge del marc central de relacions laborals contemplat pels sindicats i que van incloure referències, de diferents graus de desenvolupament, a la proposta de la renda bàsica.

Finalment, cal tenir en compte també la permeabilitat de la proposta en algunes organitzacions polítiques i socials ja constituïdes. Això es pot observar en la multiplicitat de resolucions i reunions internes de sindicats i partits polítics d'esquerra entre els quals cal destacar el cas de Bildu, i més en particular el de la formació integrant Alternatiba, per la seva important tasca de promoció i implementació del que podria ser la llavor d'una futura renda bàsica. Sens dubte, observem en partits “tradicionals” com ICV-EUiA, ERC o la Joventut Socialista de Catalunya la presència de bases noves que s'obren al debat –i de vegades a l'acció– a favor de la renda bàsica, de la mateixa manera que presenciem com noves formacions han vist clara la seva pertinença a un programa electoral –pensem en el cas, ja citat, de Bildu i en els d'ANOVA, EQUO o Pirates de Catalunya.

Conclusions: desposseïció a escala global i el futur de la renda bàsica

El panorama que es planteja al Regne d'Espanya no sembla pas que s'hagi de calmar els propers anys. El pacte social propi del capitalisme reformat seguirà trencat. En efecte, no sembla pas que hi hagi cap mecanisme de

retorn, fonamentalment per incompareixença de les classes capitalistes. Per tant, no es pot esperar res més que una intensificació del pols social, el qual ara per ara sembla menys favorable a una radicalització democràtica que al manteniment de l'actual marc constitucional amb majors dosis, això sí, de control social, polarització de rendes i fragmentació de la classe treballadora. Així mateix, són molts els especialistes que veuen que es consolida un nou estàndard de vida per a la majoria de la població: el propi del “precariat”, això és, bosses immenses –hom podria dir fins i tot que majoritàries– de població treballadora que viu en condicions de precarietat o sota l'amenaça constant de caure-hi (Standing, 2011).

En aquest context, la renda bàsica apareix com un mecanisme capaç de trencar aquestes intensificades dinàmiques desposeïdores pròpies del capitalisme i d'oferir un punt de partida per repensar no només la protecció social, sinó també formes noves per a la construcció de trajectòries vitals, individuals i col·lectives, veritablement pròpies, veritablement comunes. És per això que esdevé altament previsible per als propers anys un augment d'iniciatives i mobilitzacions que es vertebren al voltant d'aquesta proposta. En efecte, la renda bàsica pot jugar un paper força rellevant en el si d'un programa econòmic orientat a la *repossessió* de les grans majories socials, cosa que la pot convertir en un projecte polític de (re)constitució d'una classe social; un projecte polític capaç d'enllaçar transversalment els interessos dels qui realitzen treball qualificat i no qualificat, dels qui pateixen temporalitat, dels qui viuen en el sector informal de l'economia, dels qui realitzen treball domèstic no remunerat, etc.; un projecte polític que atorgui a les lluites sindicals instruments i condicions per a altres models de negociació, segurament molt més ambiciosos i proporcionats respecte de la contundència del cop rebut; un projecte polític que activi dinàmiques de teixit social i de creació d'institucions socials d'acord amb principis de comunitat i reciprocitat; un projecte polític basat en una lògica de drets que comenci per la reivindicació del primer de tots ells –així ho contempla, no per casualitat, la Declaració Universal dels Drets Humans⁸–: el dret a l'existència; un projecte polític, en suma, que es pugui reproduir i pugui cobrar sentit a escala no només estatal, sinó també internacional –en aquest sentit, la consideració de la renda bàsica per part del moviment “Occupy Wall Street” (Casassas *et al.*, 2014), d'una banda, i el llançament d'una Iniciativa Ciutadana Europea per una Renda Bàsica Universal⁹, per l'altra, constitueixen interessants indicis d'aquesta possibilitat. El gir expropiador i extractiu del capitalisme neoliberal no deixa espai per a opcions menys agosarades.

No es pot esperar res més que una intensificació del pols social

David Casassas
Universitat de Barcelona
dcasassas@ub.edu

Edgar Manjarin
Universitat de Barcelona
edgar.manjarin@gmail.com

Bibliografia

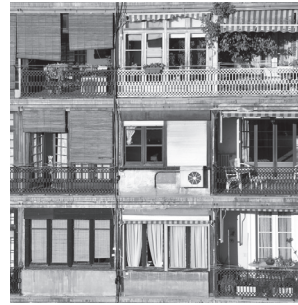
- Bello, W.** (2009). Capitalism's crisis and our response. *Focus on the Global South*, disponible a: <http://focusweb.org/node/1486> (recuperat el 19 de juliol de 2013).
- Berbel, S.** (2011). "Una renta para la igualdad de género". Dins: D. Casassas i D. Raventós (Eds.), *La renta básica en la era de las grandes desigualdades*. Barcelona: Montesinos.
- Casassas, D.; et al.** (2014). "Indignation and claims for economic sovereignty in Europe and the Americas: Renewing the project of control over production". *Annual for European and Global Studies*, 2, en fase de publicación.
- Casassas, D.; De Wispelaere, J.** (2011). "Renta básica y emancipación social: principios, diseños y coaliciones". Dins: D. Casassas y D. Raventós (Eds.), *La renta básica en la era de las grandes desigualdades*. Barcelona: Montesinos.
- Casassas, D.; Raventós, D.** (eds.) (2011). *La renta básica en la era de las grandes desigualdades*. Barcelona: Montesinos.
- Domènech, A.** (2011). "Mejor al revés: ¿cuál es la alternativa real al Movimiento del 15 de Mayo?". Dins: VVAA, *La rebelión de los indignados. Movimiento 15M: Democracia Real ¡Ya!*. Madrid: Editorial Popular.
- Garcés, J.** (2012). *Soberanos e intervenidos. Estrategias globales, americanos y españoles*. Madrid: Siglo XXI.
- Harvey, D.** (2007). *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press.
- Juberías, L.; et al.** (2012). "Apuntes sobre dos años de movilización y perspectivas de ruptura democrática en el Reino de España". *SinPermiso*, disponible a: www.sinpermiso.info (recuperat el 19 de juliol de 2013).
- Katsiaficas, G.** (2006). *The Subversion of Politics: European Autonomous Social Movements and the Decolonization of Everyday Life*. Edinburgh: AK Press.
- Lo Vuolo, R.** (1995). "La economía política del ingreso ciudadano". Dins: R. Lo Vuolo (comp.), *Contra la exclusión: la propuesta del ingreso ciudadano*. Buenos Aires: CIEPP - Miño y Dávila.
- Manjarín, E.** (2013). *La renta básica incondicional en la batalla de la democracia*, El Viejo Topo, 306-307.
- Pisarello, G.** (2013). "Reino de España: perspectivas de un proceso destituyente-constituyente". *SinPermiso*, disponible a: www.sinpermiso.info (recuperat el 19 de juliol de 2013).
- Perkiö, J.** (2013). Basic Income Proposals in Finland, Germany and Spain. *Transform! Discussion Paper Series*, 2.
- Raventós, D.** (2007). *Las condiciones materiales de la libertad*. Barcelona: El Viejo Topo.
- (2012). El XII Simposio de la Renta Básica en unos tiempos que están cambiando. *SinPermiso*, disponible a: www.sinpermiso.info (recuperat el 19 de juliol de 2013).

Raventós, D.; Casassas, D. (2003). “La renta básica y el poder de negociación de los que viven con permiso de otros”. *Revista Internacional de Sociología*, 34.

Raventós, D.; Wark, J.; Casassas, D. (2012). Kingdom of Spain: Basic Income from Social Movements to Parliament and Back Again. En R.K. Caputo (ed.), *Basic Income Guarantee and Politics: International Experiences and Perspectives on the Viability of Income Guarantee*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Standing, G. (2002). *Beyond the New Paternalism: Basic Security as Equality*. London: Verso.

-- (2011). *The Precariat: The New Dangerous Class*. London: Bloomsbury.

-
- 1 És sobrer dir que el pacte social de postguerra va ser objecte d'una dura crítica per part de sectors d'extrema esquerra per als quals la renúncia al control de la producció resultava una concessió excessivament onerosa que mancava de cap mena de justificació i que desposseïa de sentit les lluites de les classes treballadores organitzades (Katsiaficas, 2006).
 - 2 Per a una anàlisi a escala global d'aquest procés, vegeu Casassas *et al.* (2014).
 - 3 Esdevé interessant observar, a més, que no són pocs els analistes i activistes que suggereixen que aquesta acció “merament” pal·liativa de la pobresa i l'exclusió l'hauria de fer, i de manera immediata, precisament una renda bàsica universal i incondicional, atesa la seva inigualable capacitat redistributiva.
 - 4 Per a una crítica de les versions més obertament “workfaristas” d'aquests esquemes, que redueixen les polítiques assistencials a formes de disciplinament i control social de les poblacions treballadores, vegeu Standing (2002).
 - 5 Vegeu: <http://planderescateciudadano.net/no-a-la-precarizacion-distribucion-de-la-riqueza>.
 - 6 Entre moltes altres entrades, es pot consultar <http://madrilonia.org/2012/03/derechos-emergentes-hacia-el-welfare-2-0/>.
 - 7 Paga la pena esmentar també l'intent d'ocupació de la Generalitat de Catalunya per fer públic el seu manifest per la “República Catalana del 99%”, en què tampoc no oblidaren pas la renda bàsica. Vegeu: <http://www.iaioflautas.org/blog/2012/10/27/27obcn-ocupem-la-generalitat-perque-volem-decidir-i-decidimaquiara-republica-catalana-del-99/>.
 - 8 Proclamada a París el 10 de desembre de 1948, inclou un article, el tercer, que resa així: “Tot individu té dret a la vida, a la llibertat i a la seguretat de la seva persona”. Vegeu: <http://www.un.org/es/documents/udhr>.
 - 9 Vegeu: <http://basicincome2013.eu/ubi/es/>.
-